

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱՉՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
THE CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN PROSECUTORS

ԿԱՐՇԻՔ ԹԻՎ 12 (2009)

ԵՎ

ԿԱՐՇԻՔ ԹԻՎ 4 (2009)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ Է՛ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ

ԵՎ ԴԱՏԱԽԱՉՆԵՐԻ

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆՈՒՄ

ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ

ՄԱՍԻՆ

OPINION No.12 (2009)

**OF THE CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES (CCJE)
AND**

OPINION No.4 (2009)

**OF THE CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN PROSECUTORS (CCPE)
TO THE ATTENTION OF THE COMMITTEE OF MINISTERS**

OF THE COUNCIL OF EUROPE

**ON THE RELATIONS BETWEEN JUDGES AND PROSECUTORS IN A
DEMOCRATIC SOCIETY**

«Աջակցություն Հայաստանում դատական բարեփոխումների իրականացմանը»

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽ) փաստաթղթերի ոչ պաշտոնական թարգմանության տպագրությունն իրականացվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրի մի մասի շրջանակներում: Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽ) փաստաթղթերում ներկայացված տեսակետները որևէ պարագայում չեն կարող համարվել Եվրոպական միության պաշտոնական տեսանկյան արտահայտում:

“Support to the implementation of the judicial reform in Armenia”

The publication of the non-official translation of the documents of the Consultative Council of European Judges (CCJE) has been produced as part of a project co-funded by the European Union and the Council of Europe. The views expressed in the documents of CCJE can in no way be taken to reflect the official opinion of the European Union.

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽ) Կարծիք ԹԽՎ 12 (2009) և

Եվրոպական դատախազների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽ) Կարծիք ԹԽՎ 4 (2009)

Բոլոր իրավունքները պահպանված են: Առանց Հաղորդակցության սեփականության (F-67075) Ստրասբուրգ, Սեդեֆու կամ publishing@coe.int) նախնական թույլտվություն սույն հրատարակության որևէ հատված չի կարող թարգմանվել, վերարտադրվել կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցներով՝ էլեկտրոնային (սկավառակ, համացանց և այլն) կամ մեխանիկական, այդ թվում՝ պատենտանման, ձայնագրման կամ տեղեկատվության պահեստավորման կամ սրբանման ցանկացած համակարգով:

Էջադրանը և դիզայնը՝ «Անդրանիկ» հրատարակչության

Հրատարակվել է Եվրոպայի խորհրդի Էրևանյան գրասենյակի կողմից

Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
www.coe.int/yerevan

© Եվրոպայի խորհուրդ, 2009թ., անգլերեն խմբագրություն՝ Opinion No 12 (2009) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) and Opinion No 4 (2009) of the Consultative Council of European Prosecutors (CCPE)

© Եվրոպայի խորհուրդ, 2018թ., հայերեն ոչ պաշտոնական թարգմանություն

Opinion No 12 (2009) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)

and
Opinion No 4 (2009) of the Consultative Council of European Prosecutors (CCPE)

All rights reserved. No part of this publication may be translated, reproduced or transmitted, in any form or by any means, electronic (CD-Rom, Internet, etc.) or mechanical, including photocopying, recording or any information storage or retrieval system, without prior permission in writing from the Directorate of Communications (F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

Layout and design: “Andranik” Publishing House

Published by the Council of Europe Office in Yerevan

Yerevan, Republic of Armenia
www.coe.int/yerevan

© Council of Europe 2009 English edition: Opinion No 12 (2009) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) and Opinion No 4 (2009) of the Consultative Council of European Prosecutors (CCPE)

© Council of Europe 2018 Armenian non-official translation

Սարաբուրգ, 2009 թվականի դեկտեմբերի 8
 ԵՊԽԽ (2009) Կարծիք թիվ 12
 ԵՊԽԽ (2009) Կարծիք թիվ 4

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱՉՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԿԱՐՇԻՔ ԹԻՎ 12 (2009)

ԵՎ

ԿԱՐՇԻՔ ԹԻՎ 4 (2009)

ՆԵՐԿԱՑԱՑՎՈՒՄ ԷՆԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
 ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԺՈՂՈՎՐԻԱՎԱՐԱԿԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ

ԵՎ ԴԱՏԱԽԱՉՆԵՐԻ

ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ

ՄԱՍԻՆ

Եվրոպական դատավարների խորհրդատվական խորհրդի և Եվրոպական
 դատախազների խորհրդատվական խորհրդի կողմից համատեղ ընդունված
 սույն Կարծիքը ներառում է՝

- Բոբբոյի հոչակագիրը,
- Բացատրական պարզաբանումներ:

«ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԵՎ ԴԱՏԱԽԱՁՆԵՐԻ ԴԵՐՆ

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԴԽԽ/CCJE) և Եվրոպական դատախազների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԴԽԽ/CCPE) Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի՝ դատավորների և դատախազների միջև փոխհարաբերության մասին Կարծիք տրամադրելու պահանջով համաձայնեցին հետևյալի շուրջը՝

1. Հասարակության շահերից է բխում, որ իրավունքի գերակայությունը երաշխավորվի արդարադատության արդար, անաչառ և արդյունավետ իրագործմամբ: Դատախազները և դատավորները պետք է ապահովեն, որ վարույթի բոլոր փուլերում երաշխավորվեն անձնական իրավունքներն ու ազատությունները և պաշտպանվի հանրային կարգը: Սա ներառում է պաշտպանության կողմի և տուժողների իրավունքների լիարժեք պահպանումը: Փրեական հետապնդում իրականացնելուց հրաժարվելու մասին դատախազի որոշումը պետք է ենթակա լինի դատական վերանայման: Տուժողը պետք է ունենա անմիջականորեն դատարան դիմելու հնարավորություն:

2. Արդարադատության արդար իրականացման համար անհրաժեշտ է, որ մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերը լինեն իրավահավասար: Պետք է ապահովվի նաև դատարանի անկախությունը, պահպանվեն իշխանության հյուղերի տարանջատման և դատարանի վերջնական ակտերի պարտադիր լինելու սկզբունքները:

3. Դատավորների և հանրային դատախազների տարաբնույթ կամ փոխլրացնող գործառույթների պատճառ կատարումն արդարադատության արդար, անաչառ և արդյունավետ իրագործման անհրաժեշտ երաշխիքն է: Դատավորները և հանրային դատախազները պետք է ինքնուրույն լինեն ինչպես իրենց գործառույթներն իրականացնելիս, այնպես էլ միմյանցից:

4. Արդարադատության իրականացման համար պետք է տրամադրվեն բավարար կազմակերպչական, ֆինանսական, նյութական և մարդկային ռեսուրսներ:

5. Դատավորների և երդվյալ ատենակալների, երբ այդպիսիք նախատեսված են, դերն այն է, որ պատճառ ֆինեն դատախազության

¹ Հուշակազիբը փոխլրացնում են Բացարարական պարզաբանումները: Հուշակազիբը համառեղ մշակվել է ԵԴԽԽ/CCJE և ԵԴԽԽ/CCPE աշխտանքային խմբի կողմից Բորդոյում (Ֆրանսիա) և պատտնապես ընդունվել է ԵԴԽԽ/CCJE-ի և ԵԴԽԽ/CCPE-ի կողմից 2009 թվականի նոյեմբերի 18-ին:

կողմից ներկայացված գործերը՝ առանց մեղադրանքի, պաշտպանության կամ որևէ այլ կողմի անհարկի ազդեցության:

6. Օրենքի կիրարկումը և մինչդատական վարույթի ընթացքում դատախազությանը վերապահված հայեցողական իրավասությունները, եթե այդպիսիք սահմանված են, պահանջում են, որ դատախազի կարգավիճակը երաշխավորվի օրենքով, առավելագույն՝ դատավորների համար նախատեսված համարժեք մակարդակով: Որոշումներ կայացնելիս նրանք պետք է լինեն անկախ, ինքնուրույն և իրականացնեն իրենց գործառնություններն արզար, օբյեկտիվ և անաչառ կերպով:

7. ԵՊԽ/CCJE-ն և ԵՊԽ/CCPE-ն վկայակոչում են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և 6-րդ հոդվածի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ձևավորված նախադեպը: Մասնավորապես, Դատարանի այն որոշումները, որոնցով Դատարանը հանաչում է դատարանի անկախությունը գործադիր իշխանությունից ու վարույթի կողմերից, ինչը միևնույն ժամանակ չի բացառում վերադաս անկախ դատական ատյանի ենթակա լինելու հանգամանքը: Դատական գործառնությունների վերապահումը դատախազներին պետք է սահմանափակվի մանր սանկցիաներ նախատեսող գործերով, չպետք է իրականացվի նույն գործով ֆրեական հետապնդում իրականացնելու իրավասության հետ համատեղ և չպետք է սահմանափակի պաշտպանության կողմի՝ դատական գործառնություններ իրականացնող անկախ և անաչառ մարմնի կողմից որոշում ունենալու իրավունքը:

8. Հանրային դատախազների անկախության կարգավիճակի ապահովման համար անհրաժեշտ են նվազագույն պահանջներ, մասնավորապես՝

- որ նրանց դիրքը և գործունեությունը չենթարկվեն որևէ ազդեցության դատախազության համակարգից դուրս որևէ ազդյունից,
- որ նրանց պաշտոնի նշանակումը, ծառայողական առաջխաղացումը, պաշտոնավարման ժամկետը, այդ թվում՝ մեկ այլ պաշտոնի նշանակելը, որը կարող է իրականացվել միմիայն օրենքի համաձայն, կամ նրա, ինչպես նաև նրանց վարձատրությունը երաշխավորվեն օրենքով սահմանված երաշխիքներով:

9. Իրավունքի գերակայության վրա հիմնված պետությունում, որտեղ դատախազության կառուցվածքը հիերարխիկ է, դատախազների առնչությամբ ֆրեական հետապնդման արդյունավետությունը մեծապես կապված է հեղինակության, հաշվետվողականության և պատասխանատվության հետ՝ թափանցիկության ապահովմամբ: Առանձին դատախազներին ուղղված հրահանգները պետք է լինեն գրավոր՝

օրենքին համապատասխան և հարկ եղած դեպքում պետք է համապատասխանեն քրեական հետապնդման հրապարակայնորեն հասանելի ուղեցույցներին և չափանիւշերին: Քրեական հետապնդում իրականացնելու կամ չիրականացնելու մասին հանրային դատախազի որոշման օրենքով սահմանված կարգով ցանկացած վերանայում պետք է կատարվի՝ պահպանելով անաչառությունը և օբյեկտիվությունը: Ցանկացած դեպքում պատճան կերպով պետք է հաշվի առնվեն սուժողի շահերը:

10. Արդարադատության պատճան իրագործման համար առանց-
 ֆային է, որ իրավական գործընթացում ներգրավված բոլոր մասնագետները կիսեն նույն ընդհանուր իրավական սկզբունքները և էթիկական արժեքները: Վերապատրաստումը, այդ թվում՝ կառավարման թեմաներով վերապատրաստումը, դատավորների և հանրային դատախազների համար իրավունք, ինչպես նաև պարտականություն է: Նման վերապատրաստումները պետք է կազմակերպվեն՝ պահպանելով անաչառություն, ինչպես նաև պարբերաբար և օբյեկտիվ կերպով պետք է գնահատվեն արդյունավետության առումով: Հարկ եղած դեպքում՝ ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող թեմաների շուրջը դատավորների, հանրային դատախազների և փաստաբանների համատեղ վերապատրաստումները կարող են նպաստել առավելագույն որակով արդարադատության իրականացմանը:

11. Հասարակության շահերից թխում է նաև, որ լրատվամիջոցներին անհրաժեշտ տեղեկատվություն տրամադրվի՝ արդարադատության համակարգի գործունեության վերաբերյալ հանրությանը տեղեկացնելու նպատակով: Իրավասու մարմինները պետք է նման տեղեկություններ տրամադրեն, մասնավորապես, պատճան կերպով հաշվի առնելով մեղադրյալի անմեղության կանխավարկածը, արդար դատաբանության իրավունքը և վարույթում ներգրավված բոլոր անձանց մասնավոր և ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը: Թե՛ դատավորները և թե՛ դատախազները պետք է մշակեն լավագույն գործելակերպի կանոնադրի կամ յուրաքանչյուր մասնագիտության գծով ուղեցույցներ լրատվամիջոցների հետ հարաբերությունների առնչությամբ:

12. Թե՛ հանրային դատախազները և թե՛ դատավորներն առանց-
 ֆային դերակատարներ են դատական հարցերով միջազգային համագործակցության ասպարեզում: Անհրաժեշտ է խթանել տարբեր պետությունների իրավասու մարմինների միջև փոխադարձ վստահությունը: Այս համատեքստում՝ հրամայական է, որ թափանցիկ լինեն դատախազների կողմից միջազգային համագործակցության միջոցով հավաքված և դատական վարույթի ընթացքում օգտագործվող տեղե-

կատվության բովանդակությունը և ծագման աղբյուրը: Նման տեղեկատվություն պետք է տրամադրվի նաև դատավորներին և բոլոր այլ կողմերին՝ նպատակ հետապնդելով արդյունավետ կերպով պաշտպանելու մարդու իրավունքները և հիմնարար ազատությունները:

13. Այն անդամ պետություններում, որտեղ հանրային դատախազները գործառույթներ են իրականացնում ֆրեական իրավունքի ոլորտից դուրս, սույն Հոչակագրում նշված սկզբունքները կիրառելի են նաև այդ գործառույթների նկատմամբ:

ԲԱՅԱՏԳԱԿԱՆ ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄՆԵՐ

I. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ա. Կարծիքի նպատակը

1. Իրավունքի գերակայության վրա հիմնված ժողովրդավարական հասարակության առանցքային գործառույթն է՝ երաշխավորել հիմնարար իրավունքները և ազատությունները, ինչպես նաև օրենքի առաջ համահավասարությունը, մասնավորապես, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության կոնվենցիային (ՄԻԵԿ), ինչպես նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (Դատարան) նախագետին համապատասխան: Միևնույն ժամանակ կարևոր է՝ հասարակության համար ապահովել անվտանգություն և արդարություն՝ հանցավոր վարքագիծը պատժելու արդյունավետ միջոցների ապահովմամբ: Ժողովրդավարական հասարակությունում հասարակության անվտանգությունը պետք է նաև երաշխավորվի հանցավոր վարքագիծը պատժելու համար նախատեսված պատժների արդյունավետ կիրարկման միջոցով (Հռչակագիր, 1-ին պարբերություն):

2. Ուստի՝ պետությունները պարտավորություն են կրում ստեղծելու և ապահովելու արդարադատության արդյունավետ համակարգ, որտեղ պահպանվում են մարդու իրավունքները և հիմնարար ազատությունները: Չնայած այս առաքելությունն ունի բազմաթիվ դերակատարներ, լինեն դրանք պետական թե մասնավոր ոլորտներից (ինչպես օրինակ՝ փաստաբանների ղեպնում), այնուամենայնիվ, անկախ և անչառ եղանակով արդարադատության իրականացման գործում առանց-հային դեր են կատարում դատավորները և հանրային դատախազները:

3. Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԽՆ/CCJE) և Եվրոպական դատախազների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԽՆ/CCPE) նախկին Կարծիքներում բարձրացրել են արդարադատության արդյունավետությանը վերաբերող բազմաթիվ կարևոր հարցեր՝ շեշտադրելով մարդու իրավունքները և հիմնարար ազատությունները: Պետք է շեշտել, որ դատավորների և դատախազների, այդ ընդհանուր համայնքի, հանրային դատախազների, որոնք գործառույթներ են իրականացնում՝ ֆրեական իրավունքի ոլորտից դուրս, ընդհանուր նպատակն է՝ ապահովել արդար, անաչառ և արդյունավետ արդարադատության իրականացում: Սույն Կարծիքի նորայն այն է, որ կազմվել է իրենց գործընկերներին ներկայացնող դատավորների և դատախազների կողմից: Այն վերաբերում է այնպիսի հարցերի, որոնց շուրջը դատավորները և դատախազները համաձայնության են եկել իրենց գործնական փորձառության հիման վրա:

4. Հետևաբար՝ տեխնոստան շեռտագրվում են երկու առաքելությունների առանցքային կողմերը, մասնավորապես՝ անկախությունը, անձնական իրավունքների և ազատությունների նկատմամբ հարգանքը, օբյեկտիվությունը և անաչառությունը, էթիկան և դեռնոտլոգիան, վերապատրաստումը և լրատվամիջոցների հետ հարաբերությունները:

5. Սույն Կարծիքը պետք է դիտարկել արդարադատությամբ զբաղվող մասնագետների հետ դատավորների և դատախազների հարաբերության համատեքստում: Նման մասնագետները ներգրավված են դատական վարույթի տարբեր փուլերում: Այդպիսիք են փաստաբանները, դատական փորձագետները, դատարանի աշխատակիցները, կատարածուները, ոստիկանությունը: Նման առաջարկություններ կայացված է Եվրոպայում դատավորների համընդհանուր գործողությունների շրջանակային ծրագրի շրջանակում, որն ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2001 թվականի փետրվարի 7-ին: Նման առաջարկություններ կայացված է նաև «Քրեական արդարադատության համակարգում դատախազության դերի մասին» (2000)19 առաջարկությունում, որն ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2000 թվականի հոկտեմբերի 6-ին:

բ. Ազգային համակարգերի բազմազանությունը

6. Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում կողմ կողքի գործում են տարբեր իրավական համակարգեր՝

- i. սովորութային իրավունքի համակարգեր, որտեղ դատավորների և դատախազների միջև հստակ տարանջատում կա, և որտեղ քրեական հետախնդրության իրավասությունն այլ գործառույթների հետ չի համատեղվում,
- ii. մայրցամաքային իրավական համակարգեր, որտեղ կարելի է հանդիպել, երբ դատավորները և դատախազները «judicial corps»-ի մասն են կազմում, կամ, ընդհակառակը, այդ մարմնի մաս կազմում են միայն դատավորները:

Բացի դրանից՝ թվարկված տարբեր համակարգերում հանրային դատախազության ինֆրավարությունը գործադիր իշխանությունից կարող է լինել ամբողջական կամ մասնակի:

7. Սույն Կարծիքը նպատակ ունի Դատարանի նախադեպի հաշվառմամբ սահմանելու կիրառելի սկզբունքների և մոտեցումների հիմքը՝ հաշվի առնելով ընդհանրություններն ու տարբերությունները:

8. Գործառույթների տարանջատման երաշխիքն առանցքային պայման է դատավորի՝ վարույթում ներգրավված կողմերի նկատմամբ անաչառության համար: Ինչպես նշված է դատական իշխանության անկախության և դատավորների անփոփոխելիության չափորոշիչների

վերաբերյալ ԵԴՏԽ թիվ 1 կարծիքում (2001թ.), անաչառությունն ինստիտուցիոնալ երաշխիքների թվում համար առաջինն է, որով պայմանավորված է դատավորի կարգավիճակը: Ավելին՝ որպես նախապայման այն ենթադրում է, որ ապացուցման բեռը և մեղադրական եզրակացությունը կազմելու պարտականությունը դրված է հանրային դատախազության վրա, ինչը ֆրեական գործով վերջնական որոշման առաջին ընթացակարգային երաշխիքն է:

9. Ուստի՝ ցանկացած համակարգում դատավորի դերը տարբերվում է հանրային դատախազի դերից: Այնուամենայնիվ, նրանց առաջնությունները միմյանց փոխլրացնում են: Դատավորների և դատախազների միջև չկան հիերարխիկ կապեր:

10. Հանրային դատախազության անկախությունը դատական իշխանության անկախության անխուսափելի հետևանք է: Մարդու իրավունքները պաշտպանելու դատախազի դերը, թե՛ կապիտալների, մեղադրյալների և թե՛ տուժողների մասով, հնարավոր է լավագույնս իրականացնել, երբ դատախազը որոշումներ կայացնելու ընթացքում անկախ է գործադիր և օրենսդիր իշխանությունից, և երբ դատավորների և դատախազների գործառույթները հստակ տարանջատված են: Իրավունքի գերակայության վրա հիմնված ժողովրդավարական և սարակությունում ֆրեական հետապնդման ֆաղափականության համար հիմն է հանդիսանում օրենքը (Հնչակագիր, 3-րդ պարբերություն):

գ. Գործառույթների առանձնահատկությունները

11. Թե՛ դատախազները և թե՛ դատավորները պարտավոր են իրականացնել իրենց գործառույթներն արդար, անաչառ, օբյեկտիվ և հետևողական կերպով: Նրանք պետք է հարգեն և ձգտեն պաշտպանել մարդու իրավունքները և փորձեն ապահովել, որ արդարադատության համակարգում գործողություններն իրականացվեն սեղան ժամկետներում և արդյունավետ:

12. Իրենց գործառույթները կատարելիս դատախազները հենվում են կա՛մ հայեցողական ֆրեական հետադիման համակարգի վրա (հնարավորության սկզբունք), կա՛մ պարտադիր ֆրեական հետապնդման սկզբունքի վրա (օրինականության սկզբունք): Երկու դեպքում էլ դատախազները հանդես են գալիս ոչ միայն ամբողջ հասարակության անունից, այլև պարտականություններ են ստանձնում կոնկրետ անհատների առջև: Այսպես, նրանք պարտավորություն են կրում մեղադրյալի հանդեպ, ում համար պետք է ապահովեն արդար ֆնոնություն, ինչպես նաև հանցագործությունից տուժողի հանդեպ, որին պարտավոր են ապահովել, որ իր իրավունքները լիովին հաշվի առնվեն: Այս իմաստով և չխախտելով կողմերի իրավահավասարության սկզբունքը՝

դատախոսը չի կարող համարվել այլ կողմերին հավասար (Հնչակազիր, 2-րդ պարբերություն): Դատախոսները պետք է նաև պատճառ կերպով հաշվի առնեն տուժողների տեսակետները և մտահոգությունները և ձեռնարկեն միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ տուժողները տեղեկացված լինեն թե՛ իրենց իրավունքներին և թե՛ վարույթի ընթացքին: Նրանք չպետք է նախաձեռնեն կամ շարունակեն վարույթը, եթե անաչառ բնույթյան արդյունքում, առկա ապացույցների հիման վրա, պարզվել է, որ մեղադրանքն անհիմն է:

դ. Գոյություն ունեցող միջազգային փաստաթղթերը

13. Եվրոպայի խորհրդի մի շարք փաստաթղթեր, ինչպես նաև Դատարանի նախադեպն ուղղակիորեն կամ անուղղակի կերպով անդրադառնում են դատավորների և դատախոսների փոխհարաբերությանն առնչվող հարցերին:

14. Նախ և առաջ, Դատարանը դատավորների գործառույթները սահմանում է հաշվի առնելով նրանց՝ որպես իրավունքների և ազատությունների պաշտպանների դերը (տե՛ս 5-րդ հոդված՝ ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք, և 6-րդ հոդված՝ արդար դատաբանության իրավունք): Դատարանը նույն մտեցումն է ցուցաբերում նաև հանրային դատախոսների դեպքում (5-րդ հոդվածի 1ա և 3-րդ ու 6-րդ մասերի համաձայն):

15. Դատարանը, որի գործառույթների մեկը ՄԻՆԿ-ը մեկնաբանելն է, մի շարք վեճերն է ընդունել դատավորների և հանրային դատախոսների հարաբերության մասով:

16. Մասնավորապես, Դատարանը անդրադարձել է մի դեպքի, երբ անձը միևնույն գործով հանդես է եկել և՛ որպես դատախոս, և՛ որպես դատավոր (1982 թվականի հոկտեմբերի 1-ի վեճ, Փիրսակն ընդդեմ Բեյզիայի, §§ 30-32): Մեկ այլ վեճում բարձրացվել է ֆաղափական նշումների արգելքի խնդիրը, որոնք երբևիցե չպետք է կիրառվեն դատարանների կամ դատախոսության նկատմամբ (2008 թվականի փետրվարի 12-ի վեճ, Գյուջան ընդդեմ Մոլդովայի, §§ 85-91): Բարձրացվել է նաև դատավորներին և հանրային դատախոսներին պաշտպանելու հարցը՝ կարծիք արտահայտելու ազատության համատեքստում (2008 թվականի հունվարի 8-ի վեճ, Սայգիլին և այլք ընդդեմ Թուրքիայի, §§ 34-40): Մեկ այլ վեճ վերաբերում էր դատարանների և դատախոսությունների՝ մարդու իրավունքների խախտումները հետաքննելու, հետապնդելու և պատժելու ընթացակարգային պարտավորություններին (2007 թվականի մայիսի 15-ի վեճ, Ռամսահայը և այլք ընդդեմ Նիդերլանդների, §§ 321-357): Վերջին վեճը վերաբերում է դատախոսության մարմինների՝ նախադեպի միանական կիրառման

ընդ նպաստելու (2008 թվականի հունիսի 10, Մարտինս դե Կաստրոն և Ալվես Կորեյա դե Կաստրոն ընդդեմ Պորտուգալիայի, §§ 51-66):

17. Քրեական դատավարության ոլորտում Դատարանն ուսումնասիրել է հանրային գատախազության կարգավիճակն ու իրավասությունները և ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջները (այլ աշխատակիցների մասով, որոնք «օրենքով իրավասու են իրականացնել գատական լիազորություններ»)՝ տարբեր փաստական իրավիճակներում (տե՛ս, ի թիվս այլ վիճակների, 1979 թվականի դեկտեմբերի 4-ի Շիսերն ընդդեմ Շվեյցարիայի վիճույթ, §§ 27-38, Դե Յոնգը, Բալթերը և Վան դեն Բրիկկն ընդդեմ Նիդերլանդների վիճույթ, §§ 49-50, Ասենովը և այլք ընդդեմ Բուլղարիայի վիճույթ, §§ 146-150, Նիպբալան ընդդեմ Լեհաստանի վիճույթ, §§ 45-47, Փանտեան ընդդեմ Ռումինիայի վիճույթ, §§ 232-243, 2008 թվականի հուլիսի 10-ի Մեզվեդևը և այլք ընդդեմ Ֆրանսիայի վիճույթ, §§ 61, 67-69): Դատարանը նաև ուսումնասիրել է գատախազության կարգավիճակը, իրավասությունները և վերահսկիչ գործառույթները հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման գործով (2007 թվականի ապրիլի 26, Դումիտրու Պոպեսկուն ընդդեմ Ռումինիայի, §§ 68-86), ինչպես նաև գերագույն դատարանների ֆինանսումներին գատախազության աշխատակիցների ներկա գտնվելու հարցը (1991 թվականի հոկտեմբերի 30-ի Բորգերսն ընդդեմ Բելգիայի վիճույթ, §§ 24-29, 2003 թվականի հուլիսի 8-ի Ֆոնտեյնը և Բեբլինն ընդդեմ Ֆրանսիայի վիճույթ, §§ 57-67):

18. Վերջապես, քրեական իրավունքի բնագավառից դուրս ևս Դատարանն ամբարքել է «ներկայության դիտարինի» մասին հստակ նախադեպ, որի համաձայն՝ գատախազների ներկայությունը դատարանի ֆինանսումներին խախտում է ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը (1996 թվականի փետրվարի 20-ի Լորո Մակադոն ընդդեմ Պորտուգալիայի վիճույթ, §§ 28-32, և 2006 թվականի ապրիլի 12-ի Մարտինին ընդդեմ Ֆրանսիայի վիճույթ [GC], §§ 50-55):

19. Եվրոպայի խորհրդի կողմից կազմվել են այլ փաստաթղթեր.

- «Դատավորների անկախության, արդյունավետության և դերի վերաբերյալ» Նախարարների կոմիտեի Rec(94)12 հանձնարարականում հանաչվում են գատախազների և հանրային գատախազների միջև կապերը, առնվազն այն երկրներում, որտեղ վերջիններս ունեն գատաքանի իրավասություն՝ Դատարանի կողմից այս տերմինին վերագրված իմաստով:
- «Քրեական արդարադատության համակարգում հանրային գատախազների դերի վերաբերյալ» Նախարարների կոմիտեի Rec(2000)19 հանձնարարականը հստակ ընդգծում է գատախազների և գատախազների միջև հարաբերությունը՝ առանձ-

նացնելով այն ընդհանուր սկզբունքները, որոնք առանցքային են ապահովելու համար, որ նման հարաբերությունները միաճանակ նպաստեն դատավորների և հանրային դատախազների գործառույթների պատշաճ իրականացմանը: Փաստաբարում, մասնավորապես, ընդգծվում է պետությունների՝ «համապատասխան միջոցներ ձեռնարկելու [պարտավորության մասին]՝ ապահովելու, որ հանրային դատախազների իրավական կարգավիճակը, իրավասությունները և ընթացակարգային դերն օրենքով սահմանվեն այնպես, որ որևէ իրավաչափ կասկած չհարուցվի դատարանի դատավորների անկախության և անաչառության մասին»:

- «Քրեական արգարագատության պարզեցման վերաբերյալ» Նախարարների կոմիտեի Rec (87)18 հանձնարարականում նախատեսվում են գործառույթների տարբեր օրինակներ, որոնք նախկինում վերապահված են եղել դատավորներին և ներկայումս վերագրվում են հանրային դատախազությանը (որի առաջնային առաքելությունը մնում է քրեական հետապնդման նախաձեռնումը և ուղղորդումը): Այս նոր գործառույթները լրացուցիչ պահանջներ են առաջադրում հանրային դատախազության կազմակերպարավական կառուցվածքի և այդ գործառույթներն իրականացնելու համար պատասխանատու անձանց ընտրության մասով:

II. ԴՍԱՎՈՐՆԵՒԻ ԵՎ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՍԱՍԽԱԶՆԵՒԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ

ա. Դատավորների և հանրային դատախազների ներքին և արտաքին անկախության երաշխիքները. իրավունքի գերակայությունը՝ նրանց անկախության նախապայման

20. Դատավորները և հանրային դատախազները պետք է անկախ լինեն միմյանցից, ինչպես նաև ունենան իրենց համապատասխան գործառույթներն իրականացնելու համար անհրաժեշտ արդյունավետ անկախություն: Արդարագատության համակարգում և հասարակական կյանքում ընդհանրապես նրանց վերապահված են տարբեր պարտականություններ: Ուստի առկա են անկախության տարբեր ինստիտուցիոնալ և ֆունկցիոնալ հայեցակետեր (Հնչակագիր, 3-րդ պարբերություն):

21. Դատական իշխանությունը հիմնված է ցանկացած արտաքին ուժից և ցանկացած աղբյուրից բխող հրահանգներից անկախության սկզբունքի վրա, ինչպես նաև ներքին հիերարխիայի բացակայության

սկզբունքի վրա: Դատական իշխանության, այդ թվում՝ երդվյալ ատենակալների, էթե այդպիսիք նախատեսված են, դերն այն է, որ պատժան դատեն այն գործերը, որոնք ներկայացվել են դատարան դատախազության և դատավարության կողմերի կողմից: Սա ենթադրում է հանրային դատախազի կամ պաշտպանության կողմից անհարկի ցանկացած ազդեցության բացակայություն: Դատավորները, դատախազները և դատապաշտպանները պետք է փոխադարձաբար հարգեն միմյանց դերը (Հնչակագիր, 5-րդ պարբերություն):

22. Դատավորների անկախության հիմնարար սկզբունքը սահմանված է ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածում: Այդ մասին շեշտադրված է ԵԴԽՆ նախկին Կարծիքներում:

23. Դատելու գործառույթը ենթադրում է համապատասխան անձանց մասով պարտադիր բնույթ ունեցող որոշումների ընդունում և օրենքի հիման վրա դատական գործով որոշման ընդունում: Երկուսն էլ բացառապես դատավորի՝ իշխանական մյուս թևերից անկախ դատական մարմնին վերապահված գործառույթներ են: Սա, ընդհանուր առմամբ, հանրային դատախազների գործառույթը չէ, որոնք պատասխանատու են քրեական վարույթ հարուցելու կամ իրականացնելու համար:

24. ԵԴԽՆ/CCJE-ն և ԵԴԽՆ/CCPE-ն հիմնվում են ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի և 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առնչությամբ ձևավորված Դատարանի նախադեպին: Մասնավորապես, Շխերն ընդդեմ Դվեյցարիայի գործով որոշմանը, որով Դատարանը հանաչում է գործադիր իշխանությունից և այլ կողմերից անկախության պահանջը՝ ի դեմս ցանկացած անձի, որն օրենքով իրավունք ունի իրականացնելու դատարանի լիազորություններ, ինչը, սակայն, չի բացառում վերադաս անկախ դատական մարմնին ստորագրու լինելը (Հնչակագիր, 7-րդ պարբերություն):

25. Որոշ անդամ պետություններ հանրային դատախազներին վերապահում են որոշ ոլորտներում պարտադիր ուժ ունեցող որոշումների կայացման իրավասություն՝ քրեական հետապնդում իրականացնելու փոխարեն կամ որոշ շահեր պաշտպանելու նպատակով: ԵԴԽՆ/CCJE-ն և ԵԴԽՆ/CCPE-ն գտնում են, որ դատական գործառույթների վերապահումը դատախազներին պետք է սահմանափակվի մանր իրավախախտումներ ներառող գործերով, չպետք է իրականացվի նույն գործով հետապնդում իրականացնելու իրավասության հետ համատեղ, և չպետք է սահմանափակի պատասխանող կողմի՝ դատական գործառույթներ իրականացնող անկախ և անաչառ մարմնի կողմից որոշում

2 Տե՛ս, մասնավորապես, դատական իշխանության անկախության և դատավորների անվտանգության չափորոշիչներին առնչվող ԵԴԽՆ թիվ 1 (2001) կարծիքը և «Դատավորների անկախության, արդյունավետության և դերի մասին» Rec(94)12 առաջարկությունը:

ստանալու իրավունքը: Որևէ պարագայում հանրային դատախազներին չպետք է թույլատրվի վերջնական որոշումներ ընդունել, որոնցով սահմանափակվում են անձնական ազատություններ, և որոնք վերաբերում են անձի ազատագրմանը՝ առանց դատավորին կամ դատարան բողոքարկելու իրավունքի (Հռչակագիր, 7-րդ պարբերություն):

26. Հանրային դատախազական ծառայությունն անկախ մարմին է, որը պետք է ստեղծվի օրենքի հիման վրա: Ժողովրդավարական պետություններում ո՛չ խորհրդարանը և ո՛չ որևէ գործադիր մարմին չպետք է փորձեն անհարկի միջամտել որևէ որոշման, որն ընդունվել է հանրային դատախազների կողմից՝ որոշելու համար, թե ֆրեական հետապնդումն ինչպես պետք է իրականացվի սլոյալ մասնավոր գործով: Նրանք նաև չպետք է հեռուստոցներ գործադրեն հանրային դատախազների վրա՝ նպատակ ունենալով փոխելու վերջիններս որոշումները (Հռչակագիր, 8-րդ և 9-րդ պարբերություններ):

27. Հանրային դատախազների անկախությունն իրենց առաջնությունն իրականացնելու անբաժանելի մասն է: Նման անկախությունն ամրապնդում է նրանց դիրքն իրավապահ համակարգում և հասարակության մեջ: Սա նաև երաշխիք է, որ արդարադատության համակարգը գործի արդար և արդյունավետ եղանակով, և որ դատական անկախություն բուրք բռնակալությունները լիովին իրագործվեն (Հռչակագիր, 3-րդ և 8-րդ պարբերություններ): Ուստի՝ ինչպես դատավորների համար ապահովված անկախության դեպքում, հանրային դատախազների անկախությունը բացառիկ իրավունք կամ առավելություն չէ, որ վերապահված է դատախազներին՝ սեփական շահերին ծառայեցնելու նպատակով: Ընդհակառակը՝ այն արդար, անաչառ և արդյունավետ արդարադատության երաշխիքն է, որը պաշտպանում է թե՛ հանրային և թե՛ առանձին անձանց մասնավոր շահերը:

28. Դատախազի գործառույթը, որին բնորոշ են պարտադիր և հայեցողական հետապնդման ֆունկցիաները, տարբեր է՝ կախված յուրաքանչյուր երկրի գործող համակարգից, ինստիտուցիոնալ միջավայրում և ֆրեզարտավարական վարույթներում հանրային դատախազի զբաղեցրած դիրքից:

29. Ինչպիսին էլ լինի հանրային դատախազի կարգավիճակը, նա պետք է օգտվի լիարժեք ֆունկցիոնալ անկախությունից իր օրինական գործառույթներն իրականացնելիս, լինի դա ֆրեական, թե այլ ուրտում: Անկախ այն բանից՝ հանրային դատախազները գործում են հիերարխիկ ենթակայության տակ, թե ոչ, ապահովելու համար նրանց հաշվետվողականությունը և թույլ չտալու համար, որ վարույթն իրականացվի կողմնակալ կամ անհետևողական եղանակով, նրանք պետք է հստակ և թափանցիկ ուղեցույցներ սահմանեն ֆրեական հետապնդման

իրենց գործառույթն իրականացնելու համար (Հնչակագիր, 9-րդ պարբերություն):

30. Այս առումով ԵՊՏ/CCJE-ն և ԵՊՏ/CCPE-ն ցանկանում են հիշատակել (2000)19 հանձնարարականը, որտեղ նշվում է, որ հանրային դատախազական ծառայության գործունեության հավասարությունը, հետևողականությունը և արդյունավետությունը խթանելու նպատակով պետությունները պետք է փորձեն սահմանել ընդհանուր սկզբունքներ և չափանիշներ, որոնք հենանիշ կհանդիսանան այն որոշումների համար, որոնք ընդունվում են դատախազների կողմից առանձին գործերում:

31. Դատախազներին ուղղված հրահանգները պետք է լինեն գրավոր՝ օրենքին համապատասխան, և հարկ եղած դեպքում պետք է համապատասխանեն ֆրեական հետազոտման հրապարակային ուղեցույցներին և չափանիշներին (Հնչակագիր, 9-րդ պարբերություն):

32. Քրեական հետազոտում իրականացնելու կամ չիրականացնելու մասին ցանկացած որոշում պետք է իրավաբանորեն հիմնավորվի: Դատախազի այդպիսի որոշման՝ օրենքով սահմանված կարգով կատարված ցանկացած վերանայում պետք է իրականացվի առաջառ և օբյեկտիվ կերպով, անկախ այն հանգամանքից, թե դա իրականացվում է հենց դատախազության կողմից, թե անկախ դատական մարմնի կողմից: Տուժողի շահերը, ինչպես նաև ցանկացած այլ անձի օրինական շահերը պետք է մտապես պատճան կերպով հաշվի առնվեն (Հնչակագիր, 9-րդ պարբերություն):

33. Դատավորների և դատախազների գործառույթների փոխընդունող բնույթը նշանակում է, որ երկուսն էլ իրազեկ են, որ առաջառ արդարադատությունը պահանջում է հանրային դատախազության և պաշտպանության կողմի իրավահավասարություն, և որ բոլոր դեպքերում հանրային դատախազները պետք է գործեն ազնիվ, օբյեկտիվ և առաջառ: Դատավորները և հանրային դատախազները բոլոր դեպքերում պետք է պահպանեն կասկածյալների, մեղադրյալների և տուժողների անձեռնմխելիության իրավունքը, ինչպես նաև պաշտպանության կողմի իրավունքները (Հնչակագիր, 2-րդ և 6-րդ պարբերություններ):

34. Դատավորի և դատախազի անկախությունն իրավունքի գերակայության անբաժանելի մասն է: Դատավորները, ինչպես նաև դատախազները գործում են ելնելով ընդհանուր շահերից, հասարակության և նրա փառաբանիչների անունից, որոնք ցանկանում են, որ իրենց իրավունքները և ազատությունները երաշխավորվեն բոլոր առումներով: Նրանք միջամտում են այնպիսի ոլորտներում, որտեղ անհրաժեշտ է ապահովել ամենաընթացակառ մարդու իրավունքների (անձնական

3 Տե՛ս նաև «Քրեական իրավունքի ոլորտից դուրս հանրային դատախազների դերի մասին» ԵՊՏ թիվ 3 (2008) կարծիքը:

ազատությունների, մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության, սեփականության պաշտպանության և այլն) առավելագույն պաշտպանություն: Դատախազները պետք է ապահովեն, որ ապացույցները ձեռք բերվեն և վարչությունները հարուցվեն ու իրականացվեն օրենքով սահմանված կարգով: Այդ անելով՝ նրանք պետք է պահպանեն ՄԻԵԿ-ում և միջազգային իրավական այլ փաստաթղթերում սահմանված սկզբունքները, մասնավորապես՝ անմեղության կանխավարկածի և պաշտպանության կողմի իրավունքների ու արդար դատաբանության իրավունքի մասով: Դատավորները պետք է ապահովեն դատական վարչությունում այս սկզբունքների պահպանումը:

35. Չնայած հանրային դատախազը կարող է հղում կատարել դատավորի գործադրություններին և օրենքով սահմանված միջնորդություններին, ինչպես նաև դատավորին ներկայացնել հիմնավորող փաստական և իրավական հարցեր, այնուամենայնիվ, դատախազը որևէ կերպ չպետք է միջամտի դատավորի որոշումների կայացմանը և պարտավոր է ենթարկվել դատավորի որոշումներին: Դատախազները չեն կարող վիճարկել նման դատական ակտերի կիրարկումը, եթե ոչ միայն կիրառելով հետապահանջի իրավունքն օրենքով սահմանված կարգով (Հռչակագիր, 4-րդ և 5-րդ պարբերություններ):

36. Հանրային դատախազի և դատավորի գործունեությունը և վարքը կասկած չպետք է հարուցեն նրանց օբյեկտիվության և անաչառության առումներով: Դատավորները և դատախազները երկուստեք պետք է անկախ լինեն իրենց գործառնություններն իրականացնելու առումով և պետք է անկախ լինեն միմյանցից: Դատավարության կողմերի և լայն հասարակության տեսանկյունից նույնիսկ ամենափոքր կասկած չպետք է լինի դատավորների և դատախազների առումով, ինչպես նաև շփոթություն չպետք է առաջանա այդ երկու գործառնությունների միջև:

37. Վերոնշյալ սկզբունքների պահպանումը ենթադրում է, որ դատախազների կարգավիճակը պետք է երաշխավորվի օրենքով՝ առավելագույն բարձր մակարդակում և դատավորներին համարժեք եղանակով: Դատավորների և դատախազների առաքելությունների նմանությունը և փոխլրացվելիությունը նմանատիպ պահանջներ և երաշխիքներ են ստեղծում ծառայության կարգավիճակի և պայմանների առումով: Մասնավորապես՝ սա վերաբերում է պաշտոնի ռեանակմանը, վերապատրաստմանը, ծառայողական առաջնադասանը, կարգավարչությանը, մեկ այլ աշխատանքի փոխադրմանը (ինչը պետք է կատարվի միայն օրենքով սահմանված կարգով կամ փոխադրվող անձի համաձայնությամբ), վարձատրությանը, պարտականությունների դադարեցմանը և մասնագիտական միություններ ստեղծելու ազատությանը (Հռչակագիր, 8-րդ պարբերություն):

38. Թե՛ դատավորները և թե՛ դատախազները, կախված գոյություն ունեցող ներպետական կարգավորումներից, պետք է անմիջականորեն համագործակցեն իրենց սպասարկող համապատասխան ծառայությունների վարչական և կառավարման մարմինների հետ: Այս նպատակով դատավորների և դատախազների սնօրինւթյանը պետք է տրամադրվեն բավարար ֆինանսական միջոցներ, ինչպես նաև ենթակառուցվածք և պատշաճ մարդկային ու նյութական ռեսուրսներ (Հնչակագիր, 4-րդ պարբերություն)

բ. Դատավորների և հանրային դատախազների էթիկան և դեոնոլոգիան

39. Դատավորները և դատախազները պետք է բարձր բարոյական կերպար ունենան, ինչպես նաև տիրապետեն բավարար մասնագիտական և կազմակերպչական հմտությունների: Իրենց կողմից գիտակցաբար ընդունված գործառույթների բնույթը ենթադրում է, որ դատավորները և դատախազները մտապես ենթարկվում են հանրային ֆինանսատրաման, հետևաբար պետք է մտապես զգոն լինեն, ինչը օրենքի շրջանակում չպետք է խնդարի գործերի մասով հաղորդակցվելու իրավունքին: Լիներով արդարադատության իրագործման առանցքային դերակատարներ՝ նրանք մտապես պետք է բարձր պահեն իրենց մասնագիտության վարքը և արժանապատվությունը և մտապես պետք է դրսևորվեն իրենց պատշաճ հարթ եղանակով⁴ (Հնչակագիր, 11-րդ պարբերություն):

40. Դատավորները և դատախազները չպետք է հանդես գան այնպիսի գործողություններով կամ վարքով, որոնք կարող են խթանել նրանց անկախությունը և անաչառությունը: Նրանք իրենց ներկայացված գործերը պետք է ֆինեն պատշաճորեն և ողջամիտ ժամկետներում, օբյեկտիվ և անաչառ եղանակով:

41. Հանրային դատախազները չպետք է անեն այնպիսի հրապարակային մեկնաբանություններ և հայտարարություններ, այդ թվում՝

4 Դատավորների համար տե՛ս, օրինակ՝ «Դատավորների մասնագիտական վարվելակերպը, մասնավորապես՝ էթիկան, դատավորի պատշաճի հետ անհամատեղելի վարքագիծը և անաչառությունը կանոնակարգող սկզբունքների և կանոնների մասին» ԵՊԽՆ թիվ 3 (2002) կարծիքը, Դատավորի վարվելակերպի մասին Բանգուլայան սկզբունքները (ընդունված ՄԱԿ-ի տնտեսական և սոցիալական խորհրդի կողմից 2006 թվականին) և Դատավորի համընդհանուր խարտիան՝ ընդունված Դատավորների միջազգային ասոցիացիայի կենտրոնական խորհրդի կողմից 1999 թվականի նոյեմբերի 17-ին Թայբեյում (Թայվան): Դատախազների համար, բացի ՄԱԿ-ի «Դատախազների դերի մասին» ուղեցույցներից (1990թ.), տե՛ս «Հանրային դատախազների էթիկայի և վարքի մասին» եվրոպական ուղեցույցները (Բուդապեշտի ուղեցույցներ)՝ ընդունված Եվրոպայի գլխավոր դատախազների կողմից 2005 թվականի մայիսի 31-ին Բուդապեշտում տեղի ունեցած գլխավոր դատախազների համաժողովի ժամանակ:

լրատվամիջոցների միջոցով, որոնք կարող են տպավորություն ստեղծել, քե դատարանը որոշակի որոշում ընդունելու առումով ենթարկվում է ուղղակի կամ անուղղակի նհուսմաների, կամ որոնք կարող են բացասաբար ազդել վարույթի արդարացիության վրա:

42. Դատավորները և դատախազները պետք է ծանոթ լինեն էթիկայի կանոններին, որոնցով կարգավորվում են իրենց գործառնությունները: Սա կնպաստի միմյանց առավելությունների նկատմամբ հարգանքի, ինչն իր հերթին կխթանի ներդաշնակ համագործակցությունը:

գ. Դատավորների և հանրային դատախազների վերապատրաստումը

43. Մասնագիտական բարձր կարողությունները վստահության նախապայման են, որը հանրությունը տաժում է դատավորների և հանրային դատախազների նկատմամբ, և որի վրա սկզբունքորեն հենվում են վերջիններիս լեգիտիմությունը և դերը: Պատշաճ մասնագիտական վերապատրաստման առանցձային դեր է կատարում, քանի որ թույլ է տալիս բարձրացնել դատավորների և դատախազների կատարողականը և վերջնական արդյունքում խթանել ընդհանուր առմամբ արդարադատության որակը (Հռչակագիր, 10-րդ պարբերություն):

44. Դատավորների և դատախազների վերապատրաստման արդյունքում ձեռք են բերվում ոչ միայն մասնագիտությամբ զբաղվելու համար անհրաժեշտ մասնագիտական կարողություններ: Նման վերապատրաստումը նաև շարունակական է ամբողջ կարիերայի ընթացքում: Վերապատրաստումների ժամանակ բարձրացվում են հարցեր մասնագիտական կյանքի ամենաբազմազան ոլորտների մասին, ներառյալ՝ դատարանների և դատախազությունների համապատասխան ստորաբաժանումների վարչական կառավարումը: Դրանք նաև պետք է համապատասխանաբար արձագանքեն կոնկրետ մասնագիտական կարիքներին: Արդարադատության պատշաճ իրականացման շահերից ելնելով՝ բարձր մասնագիտական մակարդակ ապահովող և նման կարողությունները կատարելագործող շարունակական վերապատրաստումը ոչ միայն իրավունք, այլև պարտականություն է դատավորների և հանրային դատախազների համար (Հռչակագիր, 10-րդ պարբերություն):

45. Հարկ եղած դեպքում՝ ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող թեմաների շուրջը դատավորների, հանրային դատախազների և փաստաբանների համար համատեղ վերապատրաստումները կարող են նպաստել առավելագույն որակով արդարադատության իրականացմանը: Նման ընդհանուր վերապատրաստումը պետք է հնարավորություն ստեղծի զարգացնելու ընդհանուր իրավական մշակույթ (Հռչակագիր, 10-րդ պարբերություն):

46. Տարբեր եվրոպական իրավական համակարգեր դատավորների և դատախազների համար վերապատրաստման տարբեր մոդելներ են նախատեսում: Որոշ երկրներում ստեղծվել են ակադեմիաներ, ազգային դպրոցներ կամ այլ մասնագիտական ինստիտուտներ: Այլ երկրներում այս գործառույթը վերապահում են հատուկ մարմիններին: Պետք է կազմակերպել դատավորների և դատախազների համար միջազգային վերապատրաստման դասընթացներ: Բոլոր դեպքերում չափազանց կարևոր է նման վերապատրաստումների համար պատասխանատու ինստիտուտների ինֆրավարությունը ապահովելը, որովհետև այս ինֆրավարությունը բազմակարծության և անկայության երաշխիքն է՝:

47. Այս համատեքստում մեծ կարևորություն է տրվում, թե դատավորները և դատախազներն իրենք ինչ ներդրում են կատարում վերապատրաստման դասընթացներում, քանի որ դա թույլ է տալիս նրանց հանդես գալ կարծիքով, որը վերցված է իրենց սեփական մասնագիտական փորձից: Դասընթացներում պետք է ներառվեն թեմաներ ոչ միայն իրավաբանությունից և անձնական իրավունքների պատկանությունից, այլև պետք է պարունակվեն մոդուլներ կառավարման գործընկերակցից և պետք է ուսումնասիրվեն դատավորների ու դատախազների համապատասխան առաքելությունները: Միևնույն ժամանակ, այլ փաստաբանների և ակադեմիական ոլորտի անձանց ներդրումն առանցքային է՝ նեղ մոտեցումից խուսափելու համար: Ի վերջո, վերապատրաստման որակը և արդյունավետությունը պետք է գնահատվեն պարբերաբար և օբյեկտիվ եղանակով:

III. ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԵՎ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱԿԱԶՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ԵՎ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ

ա. Մինչդատական վարույթներում դատավորների և հանրային դատախազների դերը և գործառույթները

48. Մինչդատական փուլում դատավորը ինֆորմույն կամ երբեմն դատախազի հետ վերահսկում է ֆինչական գործողությունների օրինականությունը, հատկապես, երբ դրանք վերաբերում են հիմնարար ազատություններին (ձերբակալության, կալանավորման, ազգրավման, հատուկ տեխնիկական միջոցների օգտագործման մասին որոշումներ):

5 Տե՛ս «Ազգային և եվրոպական մակարդակներում դատավորների պատճառն և արժեքները» և «Հառարկությունը ծառայող Բարձրագույն դատական խորհրդի մասին» թիվ 4 (2003) կարծիքը և «Հառարկությունը ծառայող Բարձրագույն դատական խորհրդի մասին» թիվ 10 (2007) կարծիքը, 65-72-րդ պարբերություններ:

49. Որպես ընդհանուր կանոն, հանրային դատախազները պետք է մանրամասն ուսումնասիրեն նախաֆննդության օրինակառությունը և ֆննիչների օգնությամբ մետադիտարկեն, որ պահպանվեն մարդու իրավունքները՝ անկախ նրանից, թե հետապնդումը նոր է սկսվում, թե ընթացքի մեջ է:

50. Rec(2000)19 հանձնարարականում նախատեսվում է, որ երբ սուսիկանությունը ենթարկվում է հանրային դատախազներին կամ եթե հետաֆննդություններն իրականացվում կամ ղեկավարվում են դատախազի կողմից, ապա պետությունը պետք է արդյունավետ միջոցներ ձեռնարկի՝ երաշխավորելու, որ հանրային դատախազն իրավունք ունենա հրահանգներ տալու և կատարելու գնահատումներ և կիրառի վերահսկողական միջոցներ, իսկ խախտումների դեպքում պատժի: Այն դեպքերում, երբ սուսիկանությունն անկախ է հանրային դատախազներից, հանձնարարականում պարզապես նշվում է, որ պետությունը պետք է արդյունավետ միջոցներ ձեռնարկի՝ ապահովելու համար, որ հանրային դատախազների և ֆննչական մարմինների միջև գործի պատշաճ և ֆունկցիոնալ համագործակցություն:

51. Նույնիսկ այն համակարգերում, որտեղ ֆննչական գործողությունները ղեկավարվում են դատախազի կողմից, որին սրված է դատական մարմնի իրավասություն, առնցճային է, որ այս համատեքստում ձեռնարկված բոլոր գործողությունները, որոնք ներառում են ազատությունների միջամտություններ, մասնավորապես, ժամանակավոր կալանքի դեպքում, մետադիտարկվեն դատավորի կամ դատարանի կողմից:

բ. Դատավորների և հանրային դատախազների միջև հարաբերությունները հետապնդման և դատական նիստի ժամանակ

52. Որոշ պետություններում հանրային դատախազները կարող են կարգավորել գործերի հոսքը, կիրառելով հայեցողական իրավասություն, որոշելով, թե որ գործերը պետք է ուղղվեն դատարան և որ գործերը կարելի է լուծել առանց դատական վարույթի (մեղադրյալի և սուժողի միջև հաշտեցում, կողմերի համաձայնությամբ գործի կարգավորում, միջդատական վարույթի ընթացքում մեղավորությունն ընդունելու խնդրանքի առնչությամբ պարզեցված և կարճ ընթացակարգեր, հաշտարարություն և այլն), որոնք բոլոր էլ նպաստում են դատական համակարգի ծանրաբեռնվածության նվազեցմանը և կանխորոշում են դատական հետապնդման առաջնահերթությունները:

53. Հանրային դատախազության նման իրավասությունը, որն արտացոլում է ֆրեական արդարադատության արդիականացումը, սոցիալիզացումը, մարդկայնացումը և ռացիոնալիզացումը, օգտակար

գործոն է դատարանների ծանրաբեռնվածությունը նվազեցնելու համար: Մյուս կողմից, քանի որ դեռ դատախազներն իրավունք ունեն որոշ գործեր դատարան չուղարկելու, անհրաժեշտ է խուսափել կամայական գործողություններից, խտրականությունից կամ ֆազայական ուժերի կողմից հնարավոր ապօրինի նշանակություն, ինչպես նաև պաշտպանել տուժողների իրավունքները: Անհրաժեշտ է ներգրավված անձանց, մասնավորապես՝ տուժողներին, հնարավորություն տալ վերանայելու դատախազի՝ ֆրեական հետապնդում չիրականացնելու մասին որոշումը: Որպես տարբերակ՝ տուժողը կարող է հայց հարուցել անմիջապես դատարան:

54. Ուստի՝ այն երկրներում, որտեղ կիրառվում է ֆրեական հետապնդման հայեցողական համակարգ, դատախազը պետք է լավ կռահադատի հետապնդում իրականացնելու կամ չիրականացնելու հարցը՝ հաշվի առնելով ընդհանուր ուղեցույցները և չափանիւթները, որոնք ընդունվում են ֆրեական հետապնդման մասին որոշումների հետևողականությունն ապահովելու համար:

55. Դատավարության ընթացքում դատախազների անաչառությունը պետք է հասկացվի հետևյալ իմաստով. նրանք պետք է գործեն արդար և օբյեկտիվ կերպով՝ ապահովելու, որ դատարանին տրամադրվեն համապատասխան բոլոր փաստերը և իրավական փաստարկերը, և, մասնավորապես, ապահովելու, որ մեղադրյալին պաշտպանող ապացույցները բացահայտվեն: Դատախազները պետք է պաշտան հաշվի առնեն նաև մեղադրյալի և տուժողի կարգավիճակը, պետք է հավաստիանան, որ բոլոր ապացույցները ձեռք բերված լինեն դատավորի համար թույլատրելի մեթոդներով՝ արդար դատաբանության կանոնների համաձայն: Դատախազները պետք է հրաժարվեն այնպիսի ապացույցների կիրառելուց, որոնք ձեռք են բերվել մարդու իրավունքների խախտմամբ, օրինակ՝ խոշտանգման միջոցով (Հնչակագիր, 6-րդ պարբերություն):

56. Դատախազը չպետք է նախաձեռնի կամ շարունակի հետապնդումը և պետք է առավելագույն ջանքեր գործադրի վարույթը դադարեցնելու համար, եթե անաչառ հետաքննության կամ ապացույցների վերանայման արդյունքում պարզվել է, որ մեղադրանքն անհիմն է:

57. Ըստ էության՝ վարույթի ընթացքում դատավորները և դատախազներն իրականացնում են իրենց համապատասխան գործառնություններն արդար ֆրեական դատաբանության իրականացնելու նպատակով: Դատավորը վերահսկում է հանրային դատախազների կամ ֆնիչների կողմից ձեռք բերված ապացույցների օրինականությունը և կարող է արդարացնել մեղադրյալին, եթե ապացույցներն անբավարար են կամ ձեռք են բերվել ապօրինի հանապարհով: Հանրային դատախազը կարող է նաև իրավունք ունենալ բողոքարկելու դատարանի որոշումը:

գ. Դատավարության իրավունքները	բաղոր	փուլերում	պաշտպանության	կողմի
----------------------------------	-------	-----------	---------------	-------

58. Դատավորները պետք է կիրառեն ֆրեական դատավարության կանոնները՝ լիարժեքորեն պահպանելով պաշտպանության կողմի իրավունքները (պաշտպանության կողմին իրավունք վերապահելով օգտվելու իրենց իրավունքներից, ծանուցել նրանց իրենց դեմ հարուցված մեղադրանքի մասին և այլն), դատավարության տուժողների իրավունքները, կողմերի իրավահավասարության սկզբունքը և հրապարակային դատաֆնության իրավունքը, այնպես, որ բաղոր դեպքերում երաժխտվորվի արդար դատաֆնության իրավունքը⁶ (Հոչակազիր, 1-ին, 2-րդ, 6-րդ և 9-րդ պարբերություններ):

59. Քրեական վարույթում առանցֆային դեր է խաղում մեղադրանքի ներկայացումը. մեղադրանքի ներկայացման պահից պաշտպանության կողմին գրավոր ծանուցում են հարուցված մեղադրանքի վաստական և իրավական հիմքերի մասին (Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 1989 թվականի դեկտեմբերի 19-ի վնիտ, Կամապինսկին ընդդեմ Ավստրիայի, § 79): Քրեական դատավարության ընթացքում ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածի 1-ին պարբերությամբ պահանջվող «արդար դատաֆնություն» իրավունքը ենթադրում է, որ պաշտպանության կողմը պետք է իրավունք ունենա վիճարկելու իրենց դեմ ներկայացված ապացույցները, ինչպես նաև մեղադրանքի իրավական հիմքը:

60. Այն երկրներում, որտեղ հետաֆնությունը դեկավարվում է հանրային դատախազների կողմից, դատախազը նաև պարտականություն ունի ապահովելու պաշտպանության կողմի իրավունքների պահպանումը: Այն երկրներում, որտեղ ֆրեական հետաֆնությունը դեկավարվում է ոստիկանության կամ այլ իրավապահ մարմինների կողմից, դատավորները հանդես են գալիս որպես անձնական ազատությունների (*habeas corpus*) երաժխտվորներ, մասնավորապես՝ մինչդատական փուլում կալանքի մասով: Դատավորների պարտականությունն է՝ նաև ապահովել, որ պաշտպանության կողմի իրավունքները պահպանվեն:

61. Շատ երկրներում, այնուամենայնիվ, դատավորը և դատախազը պատասխանատու են պաշտպանության կողմի իրավունքի մոնիտորինգի համար միայն, երբ հետաֆնությունն ավարտված է, և սկսվում է մեղադրանքի ֆնության փուլը: Նման դեպքում ֆնիչների հաշվետվությունները ստացող դատախազի մեղադրանքներն ու հավաքված ապացույցները ֆնող դատավորի պարտականությունն է՝ ապահովել,

6 Տե՛ս «Ահաբեկչության համատեֆսում իրավունքի գերակայության և մարդու իրավունքների պաշտպանության առնչությամբ դատավորների դերի մասին» Ե՛ԽԵԹ թիվ 8 (2006) կարծիքը:

որ ֆրեական հանցագործության մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր անձ պատճառ կերպով, իրեն հասկանալի լեզվով և մանրամասն տեղեկացվի իր դեմ հարուցված մեղադրանքի բնույթի և պատճառի մասին:

62. Կախված որոշակի երկրում իրենց դերից՝ դատախազները և դատավորները պետք է ապահովեն, որ անձը բավարար ժամանակ և նյութատեխնիկական հնարավորություններ ունենա նախապատրաստելու պատշաճությունը: Հարկ եղած դեպքում պետք է կիրառվեն պատճառաբանության նշանակված փաստաբանի ծառայությունները, որին վնասում է պետությունը: Տվյալ անձի համար հասանելի պետք է լինեն նաև թարգմանչի ծառայություններ: Նա նաև պետք է կարողանա պահանջել, որ որոշակի գործողություններ ձեռնարկվեն, որոնք անհրաժեշտ են համարությունը վեր հանելու համար:

63. Երբ գործը ուղարկվում է դատարան, դատավորի և դատախազի իրավասությունները սկսում են տարբերվել՝ կախված, թե ինչ լիազորություններ ունեն նրանք դատախազության ժամանակ: Ցանկացած դեպքում, եթե առկա չէ պատշաճության կողմի իրավունքների որևէ տարր, ապա դատավորը կամ դատախազը, կամ երկուսը միասին (կախված ազգային համակարգի առանձնահատկություններից) պետք է կարողանան բարձրաձայնել իրավիճակը և օբյեկտիվ լուծում տալ դրան:

IV. ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՈՂՈՐՏԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵՎ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԱՏՅԱՆԻ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԵՎ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱԽԱԶՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

64. Կախված այն պետությունից, որտեղ գործում են դատախազները, վերջիններս կարող են ունենալ կամ չունենալ ֆրեական իրավունքի ոլորտից դուրս իրավասություններ և գործառույթներ⁷: Երբ դատախազները նման իրավասություններ և գործառույթներ ունեն, ապա դա ներառում է նաև ֆաղափացիական, վարչական, առևտրային, սոցիալական, ընտրական և աշխատանքային իրավունքը, ինչպես նաև քրեական միջավայրի պատշաճությունը, խոցելի խմբերի, ինչպես օրինակ՝ անչափահասների, հաժմանդամների և ցածր եկամուտներ ունեցող անձանց սոցիալական իրավունքների պատշաճությունը: Այս առումով դատախազների դերը չպետք է թույլ տա նրանց անհարկի միջամտել դատավորի կողմից վերջնական ակտի ընդունման գործընթացին (Հռչակագիր, 13-րդ պարբերություն):

65. Արժե անդրադառնալ նաև որոշ երկրների բարձրագույն դատ-

⁷ Տե՛ս նաև «Քրեական իրավունքի ոլորտից դուրս հանրային դատախազների դերի վերաբերյալ» ԵՊԽԽ թիվ 3 կարծիքը:

տական ատյաններում հանրային դատախազների դերին: Նրանք խողում են գլխավոր փաստաբանի համարժեք դեր Եվրոպական համայնքների արդարադատության դատարանում: Այս ընդդատություններում գլխավոր փաստաբանը (կամ համարժեք անձը) դատավարության կողմ չի հանդիսանում և չի ներկայացնում պետությունը: Նա անկախ մարմին է, որը սահմանում է յուրաքանչյուր գործով կամ հատուկ նշանակություն ունեցող գործով եզրակացությունները, դատարանին պարզաբանելու իրենց ներկայացված գործով իրավական բոլոր հարցերը՝ նպատակ հետապնդելով ապահովելու օրենքի հիշատակումը:

66. Ժողովրդավարական հասարակությունում իրավունքի գերակայության սկզբունքը նշանակում է, որ հանրային դատախազների այս բոլոր իրավասությունները, ինչպես նաև նման իրավասություններն իրականացնելու ընթացակարգերը պետք է հստակ սահմանվեն օրենքով: Երբ դատախազները գործում են ֆրեական իրավունքի ոլորտից դուրս, նրանք պարտավոր են հարգել դատավարի կամ դատարանի բացառիկ իրավասությունները և հաշիւ առնել, մասնավորապես, Պատարանի նախադեպով սահմանված սկզբունքները:

- i. Պատախազության մասնակցությունը դատական վարչություն չպետք է ազդի դատարանների անկախության վրա:
- ii. Իշխանության քեռերի տարանջատման սկզբունքը պետք է պահպանվի ֆրեական իրավունքի ոլորտից դուրս գործող դատախազների գործառույթների և գործունեության իրականացման ընթացքում՝ մի կողմից, և մարդու իրավունքները պաշտպանելու՝ դատարանի դերի առնչությամբ՝ մյուս կողմից:
- iii. Առանց սահմանափակելու հանրային շահը ներկայացնելու նրանց բացառիկ իրավունքները՝ դատախազները պետք է ունենան նույն իրավունքները և պարտականությունները, ինչպես որևէ այլ կողմ, և չպետք է արտոնյալ դիրք գրավեն դատական վարչություն (կողմերի իրավահավասարություն):
- iv. Հասարակության անունից հանրային շահը և անձնական իրավունքները պաշտպանելու դատախազական ծառայություններին գործողություններով չպետք է խախտվի վերջնական դատական որոշման պարտադիր ուժի սկզբունքը (*res judicata*): Որոշ բացառություններ սահմանված են միջազգային պարտավորություններով, այդ թվում՝ Պատարանի նախադեպով:

Հնչակագրում սահմանված մյուս սկզբունքները կիրառելի են ֆրեական իրավունքի ոլորտից դուրս գործող հանրային դատախազների բոլոր գործառույթների նկատմամբ, *mutatis mutandis* (Հնչակագիր, 13-րդ պարբերություն):

V. ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԸ, ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱԽԱՁՆԵՐԸ ԵՎ ԼՐԱՏՎԱՄԻՋՈՑՆԵՐԸ (Հռչակագիր, 11-րդ պարբերություն)

67. Լրատվամիջոցներն առանցֆային դեր են խաղում ժողովրդավարական հասարակությունում ընդհանուր առմամբ և դատական համակարգի առնչությամբ՝ մասնավորապես: Արդարադատության որակի մասին հասարակության ընկալումների վրա մեծապես ներգործում են մամուլի լուսաբանումներն այն մասին, թե արդարադատության համակարգն ինչպես է գործում: Հրապարակայնությունն իր հերթին նպաստում է արդար դատաբանության իրականացմանը, քանի որ պաշտպանում է դատական կողմերին և պաշտպանության կողմին արդարադատության ոչ թափանցիկ իրականացումից:

68. Քրեական և ֆազաֆացիական վարույթի նկատմամբ աճող հանրային և լրատվական ուշադրությունը հրամայական է դարձրել օբյեկտիվ տեղեկատվության աճի ապահովումը, որը պետք է տրամադրվի լրատվամիջոցներին դատարանների և հանրային դատախազների կողմից:

69. Ժողովրդավարական հասարակությունում հիմնարար կարևորություն ունի, որ դատարանները վստահություն ներշնչեն հանրության շրջանում: Վարույթի հանրային բնույթն առանցֆային միջոցներից մեկն է՝ պահպանելու համար դատարանների նկատմամբ վստահությունը:

70. Այս հարցին վերաբերում են Եվրոպայի խորհրդի երկու փաստաթղթեր՝ ա) «Լրատվամիջոցների օգնությամբ քրեական վարույթի վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման մասին» Rec (2003)13 հանձնարարականը, բ) «Արդարադատության և հասարակության մասին» ԵԴԽԽ թիվ 7 կարծիքը (2005թ.):

71. Մտապես հիշելով, որ հանրությունն իրավունք ունի ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի շուրջը տեղեկատվություն ստանալու՝ լրագրողներին պետք է աճողաբան տեղեկություններ տրամադրել, որպեսզի վերջիններս կարողանան լուսաբանել և մեկնաբանել արդարադատության համակարգի աշխատանքը: Այս հարցում դատավորները և դատախազներն ունեն հայեցողության իրավունք ընթացի մեջ գտնվող գործերի առնչությամբ: Կարող են գործել նաև ներպետական օրենսդրությամբ և Դատարանի նախագետով սահմանված սահմանափակումներ:

72. Լրատվամիջոցները, ինչպես նաև դատավորները և հանրային դատախազները, պետք է պահպանեն հիմնարար սկզբունքներ, ինչ-

8 Այս հարցի առնչությամբ տե՛ս Մարզու իրավունքների եվրոպական դատարան, Օլու՝ ջիկն ընդդեմ Խորվաթիայի (հայց թիվ 22330/05):

պիսին են՝ անմեղության կանխավարկածը⁹ և արդար դատաֆնությունների իրավունքը, համապատասխան անձանց մասնավոր կյանքի իրավունքը, գործում ներգրավված դատավորների և հանրային դատախազների անաչառության սկզբունքի խախտման կամ նման տպավորություն թողնելու արգելքը:

73. Հետաֆնության կամ դատաֆնության փուլում գործերի լրատվական լուսաբանումը կարող է անտեղի միջամտություն հանդիսանալ և հանգեցնել ոչ պատշաՆ ազդեցության ու ճնշումների՝ գործով պատասխանատու դատավորների, երզվյալ ատենակալների և հանրային դատախազների ճկատմամբ: Այս մարտահրավերին դիմակայելու համար դատավորներից և հանրային դատախազներից պահանջվում են լավ մասնագիտական հմտություններ, բարձր էթիկական չափանիշներ և իխտ զսվածություն՝ ընրացի մեջ գտնվող գործերի կապակցությամբ ժամանակից շուտ մեկնաբանություններ չկատարելու համար:

74. Կրտավամիջոցների հետ կապերի համար պատասխանատու անձինք, օրինակ՝ հանրային տեղեկատվության մասնագետները կամ լրատվամիջոցների հետ կապերի գծով վերապատրաստում անցած դատավորները և դատախազները, կարող են օգնել լրատվամիջոցներին՝ դատարանների աշխատանքի և որոշումների մասին ճշգրիտ տեղեկատվություն տարածելու հարցում և դրանով ճպաստել դատավորների և դատախազների աշխատանքին:

75. Դատավորները և դատախազները պետք է փոխադարձ հարգանք տածեն արդարադատության համակարգում իրենց հատուկ դերակատարման ճկատմամբ: Թե՛ դատավորները և թե՛ դատախազները պետք է մեռկեն լավագույն գործելակերպի կանոնագիրք կամ յուրաքանչյուր մասնագիտության գծով ուղեցույցներ՝ լրատվամիջոցների հետ հարաբերությունների առնչությամբ¹⁰ : Էթիկայի որոշ ներպետական կանոնագրերով պահանջվում է դատավորներից՝ ձեռնպահ մնալ ընթացիկ գործերի վերաբերյալ մեկնաբանություններից, որպեսզի չկատարեն այնպիսի հայտարարություններ, որոնք կարող են հարցականի տակ դնել դատավորների անաչառությունը հանրության աչքերում¹¹ , ինչպես նաև անմեղության կանխավարկածը չխախտելու համար: Ցանկացած դեպքում դատավորները պետք է դրսևորեն իրենց ճախ և առաջ իրենց որոշումների միջոցով: Հայեցողությունը և ձևակերպում-

9 Տե՛ս Rec (2003)13 հոնձնարարականի հավելվածի I սկզբունքը և համապատասխան բացատրական հուռագիրը:

10 Առաջարկվում է դատավորների և լրագրողների համար «Արդարադատության և հասարակության մասին» ԵՊԽԽ թիվ 7 կարծիքում, պարբերություն 39 (2005թ.):

11 Տե՛ս դատավորների էթիկայի և պատասխանատվության մասին ԵՊԽԽ թիվ 3 կարծիքը, պարբերություն 40 (2003թ.):

ների ընտրությունը կարևոր են, երբ դատավորները հայտարարություններով են հանդես գալիս լրատվամիջոցների առջև ընթացի մեջ գտնվող գործերի վերաբերյալ կամ օրենքով սահմանված կարգով արդեն որոշում կայացրած գործերով¹²: Հանրային դատախազները պետք է զգուշ լինեն, երբ մեկնաբանություններ են կատարում դատավորի կողմից իրականացվող դատաբեկության մասին կամ արդեն կայացրած դատավճիռի առնչությամբ: Իրենց անհամաձայնությունը որոշման կապակցությամբ նրանք պետք է արտահայտեն բողոքարկման միջոցով, եթե դրա անհրաժեշտությունը կա:

**VI. ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԸ, ԴԱՏԱԽԱԶՆԵՐԸ ԵՎ ՄԻջԱԶԳԱԹԻՆ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ (Հսչակագիր, 12-րդ պարբերություն)**

76. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների արդյունավետ պաշտպանություն ապահովելու համար կարևոր է՝ արձանագրել արդյունավետ միջազգային համագործակցության կարևորությունը, առանձնապես՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների միջև՝ համապատասխան միջազգային փաստաթղթերում, հատկապես՝ ՄԻԵԿ-ում ամրագրված արժեքներին համապատասխան: Միջազգային համագործակցությունը պետք է կառուցվի փոխադարձ հարգանքի վրա: Միջազգային համագործակցության միջոցով հավաքված և դատական պրոցեսում կիրառվող տեղեկությունները պետք է լինեն թափանցիկ իրենց բովանդակության և աղբյուրի առումներով: Դրանք պետք է հասանելի լինեն դատավորներին, հանրային դատախազներին և դատավարության կողմերին: Անհրաժեշտ է կանխել միջազգային դատական համագործակցության իրականացման առանց դատական մոնիտորինգի իրականացման և առանց առանձնահատուկ ու պատճառ կերպով հաշվի առնելու պաշտպանության կողմի իրավունքները և անձնական տվյալների պաշտպանությունը:

¹² Տե՛ս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, Դակարասան ընդդեմ Լիտվայի (հայց թիվ 42095/98) և Օլուջիկն ընդդեմ Խորվաթիայի (հայց թիվ 22330/05):

Նվազալի խորհուրդն առաջատարն է աշխարհամասում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպությունների շարքում: Նվազալի խորհրդին անդամակցում են 47 պետություններ, որոնցից 28-ը միաժամանակ նաև Նվազալական միության անդամներ են: Նվազալի խորհրդի անդամ բոլոր պետությունները միացել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավունքի գերակայության պատկանությունը նպաստակապիված միջազգային համաձայնագրի: Մարդու իրավունքների եվրոպական գրասենյակը վերահսկում է Կոնվենցիայի իրագործումն անդամ պետություններում:

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 47 member states, 28 of which are members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European Convention on Human Rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

www.coe.int

Նվազալական միությունը տնտեսական և ֆալսիկան եզակի գործընկերություն է եվրոպական 28 ժողովրդավարական երկրների միջև: Միությունը նպատակն է՝ ապահովել խղճարարյուն, բարձրագույն և ազատություն իր ստանդի 500 միլիոն բնակիչների համար, այժեր ցանկանում են ապրել ավելի արդար և ազատիվ աշխարհում: Այս նպատակների իրագործման նպատակով ՆՄ երկրները ստեղծել են մարմիններ, որոնք կառավարում են ՆՄ-ն և կառուցում վերջինիս օրենսդրությունը: Նվազալական միությունը կիմնական կառույցներն են Նվազալական խորհրդարանը (որն ապահովում է Նվազալի ժողովարդների ներկայացուցչությունը), Նվազալական միություն խորհուրդը (որն ապահովում է անդամ երկրների կառավարությունների ներկայացուցչությունը) և Նվազալական հանձնաժողովը (որն իրակա- նացնում է ՆՄ ընդհանուր ասեկի պատկանությունը):

The European Union is a unique economic and political partnership between 28 democratic European countries. Its aims are peace, prosperity and freedom for its 500 million citizens—in a fairer, safer world. To make things happen, EU countries set up bodies to run the EU and adopt its legislation. The main ones are the European Parliament (representing the people of Europe), the Council of the European Union (representing national governments) and the European Commission (representing the common EU interest).

<http://europa.eu>

Partnership for Good Governance
Կործնակարգային կանոն լավ կառավարման

